

δικόν γραπτὸν μαρμάρινον εἰδώλιον, ἄγνωστον μέχρι τοῦδε, προερχόμενον ἐκ παλαιῶν ἀνασκαφῶν ἐπὶ τοῦ προϊστορικοῦ συνοικισμού « Ἀσημόχωμα », παρὰ τὸ χωρίον Μέλισσα (Σακαλάρ), 20 περίπου χιλιόμετρα ΝΑ τῆς Λαρίσης (Πί ν. 191 β).

Τέλος, ἄλλη προθήκη περιέχει εὐρήματα κατ' ἐπιλογὴν ἐκ τῶν προσφάτων ἀνασκαφῶν τῆς Ἰωλκοῦ (κεραμική, εἰδῶλια, μικροτεχνήματα).

Ἡ ἔκθεσις δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εἶναι πλήρης, ἐπειδὴ μέγα μέρος τοῦ ὕλικου τοῦ Μουσείου (τὸ πλείστον μέρος τῆς προϊστορικῆς συλλογῆς, κεραμική πρωτογεωμετρικὴ καὶ γεωμετρικὴ, ἑλληνιστικῶν καὶ ρωμαϊκῶν χρόνων εὐρήματα, γλυπτὰ καὶ ἐπιγραφαὶ) δὲν ἐξετέθη ἑλλείψει χώρου, ἐξ ἄλλου δὲ αἱ δύο ἀπομένους αἰθούσαι (Γ καὶ Ζ) ἦτο ἀδύνατον νὰ χρησιμοποιηθοῦν πρὸς τὸ παρόν, διότι προβλέπεται σύνδεσις αὐτῶν διὰ νέας μεγαλυτέρας αἰθούσης (μήκους 24 μ.), τὴν ὁποίαν ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία ἀπεφάσισε ν' ἀνεγείρῃ, ἵνα ἐπιλυθῇ τὸ πρόβλημα τοῦ χώρου ἐκθέσεως. Ἡ σχετικὴ μελέτη ἤρχισεν ἤδη, ἐλπίζομεν δὲ ὅτι τὸ προσεχὲς ἔτος ἡ νέα αἴθουσα θὰ ἔχει ἀποπερατωθῇ.

ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΕΙΣ ΧΩΡΩΝ - ΣΥΝΤΗΡΗΣΕΙΣ ΜΝΗΜΕΙΩΝ

1. Δ η μ η τ ρ ι ἄ ς

Διὰ πιστώσεως τοῦ Ταμείου Ἀρχαιολ. Πόρων ἐγένετο ἑναρξίς τῆς διαμορφώσεως τοῦ ἀρχαιολογικοῦ χώρου τῆς μεγάλης αὐτῆς ἑλληνιστικῆς πόλεως· καίτοι ἡ Δημητριαὶς κεῖται ἔναντι τοῦ Βόλου καὶ εἰς μικρὰν ἀπ' αὐτοῦ ἀπόστασιν, οὐδὲν ἐκ τῶν μνημείων αὐτῆς, ἐξαιρέσει τμημάτων τοῦ τείχους καὶ τῆς ἀκροπόλεως, ὡς καὶ τοῦ ἄρτι ἀποκαλυφθέντος θεάτρου, ἦτο δρατὸν ἢ προσιτόν.

Πύργος Α'

Καὶ πρῶτον μὲν ἐγένετο καθαρισμὸς καὶ διαμόρφωσις τοῦ χώρου τοῦ σπουδαιότερου ἐκ τῶν μεγάλων πύργων τῆς οχυρώσεως, ἐντὸς τῶν ὁποίων, ὡς γνωστὸν, εὐρέθησαν αἱ γραφαὶ στῆλαι· πρὸς τὸν πύργον αὐτὸν, ὑπερκείμενον τῶν παλαιῶν « Καλυβίων » τῶν Ἀλυκῶν, διηνοίχθη δίοδος καὶ πρόσβασις διὰ κλιμάκων, ὥστε τὸ μνημεῖον νὰ εἶναι προσιτόν. Ἐμελετήθη ἐπίσης ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τεχνιτῶν τῆς Ἑταιρείας « ΝΤΕΞΙΟΝ—Ἑλλάς » μεταλλικὸν στέγαστρον διὰ τὴν προστασίαν τῆς ἐξ ὠμῶν πλίνθων ἀνωδομίας τοῦ πύργου· ἐπειδὴ ὁμοίως τὸ κόστος τοῦ στεγάστρου ὑπερέβαινε κατὰ τι τὸ σύνολον τῆς διατεθείσης πιστώσεως, ἡ ἐκτέλεσις ἀφέθη διὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος.

Ναὸς Ἀρτέμιδος Ἰωλκίας — Ἱερὰ Ἀγορὰ

Ἀπὸ δεκαετηρίδων παρέμενον τὰ μνημεῖα αὐτὰ (ἀνασκαφέντα ἢ ἐπισημανθέντα ὑπὸ τοῦ Ἀρβανιτοπούλου) κεκαλυμμένα, ἡ δὲ ἀκριβὴς αὐτῶν θέσις εἶχε λησμονηθῆ¹. Ἀπητήθη κοπιώδης ἀναζήτησις διὰ νὰ ἐντοπισθῇ ὁ ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος, ὁ ὁποῖος ἐκαλύπτετο διὰ λιθοσωροῦ (Πί ν. 192 α). Ὁ ναὸς, ὁ ὁποῖος εἶναι μικρῶν διαστάσεων (τὸ κρηπίδωμα ἔχει, ἐξωτερικῶς διαστάσεις 15,70 X 9,50 μ. περίπου, ὁ ναὸς ὁμοίως μικροτέρας), εἶναι πιθανῶς περίπτερος. Τμήματα ἀκροκεράμων καὶ τοῦ πωρίνου θριγκοῦ τοῦ ναοῦ θ' ἀποδειχθοῦν πιθανῶς χρήσιμα διὰ τὴν ἀναπαράστασιν, ἢ ὁποῖα εἶναι λίαν δυσχερῆς, ἑλλείψει ἐπαρκῶν στοιχείων. Ἡ ἐπανεξέτασις τοῦ μνημείου εἶναι πάντως ἐπιβεβλημένη, πρὸ πάσης ὁμοίας ἀποπειρας, ἐνδεχομένως δὲ θὰ φέρῃ εἰς φῶς νέα στοιχεῖα. Ἀπὸ τὰς ὑπαρχούσας ἐνδείξεις συνάγεται, ὅτι τὸ κτίσμα δύναται ν' ἀναχθῇ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Γ' π.Χ. αἰῶνος.

Ἱερὰ Ἀγορὰ

Ὁ ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος κεῖται εἰς τὸ κέντρον τῆς ἐλευθέρας ἢ ἱερᾶς Ἀγορᾶς τῆς Δημητριάδος, ἢ ὁποῖα ἐπέιχε τὴν θέσιν τεμένους, κατὰ τινα τρόπον. Αἱ διαστάσεις αὐτῆς κατὰ τὴν ἑνωίαν τοῦ πλάτους ἦσαν τοῦλάχιστον 90 μ., ἀκριβῆ ὁμοίως μέτρα δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ληφθοῦν πρὸς τὸ παρόν. Διεπιστώθη πάντως ὅτι ὁ προσανατολισμὸς τοῦ ναοῦ καὶ τῆς ἀγορᾶς εἶναι ὁ αὐτὸς καί, τὸ σπουδαιότερον, ὅτι ἡ ἀγορὰ δὲν περικλείεται ὑπὸ ἀπλοῦ περιβόλου (Grenzmauer), ἀλλὰ ὑπὸ σ τ ο ῶ ν, τοῦλάχιστον κατὰ τὴν δυτικὴν πλευράν. Αἱ ἐπιχώσεις κατὰ τὸ σημεῖον αὐτὸ ἔχουν μέγα βάθος, ἡ ἐργασία ὁμοίως τῆς ἀποχωματώσεως, καίτοι δαπανηρά, θ' ἀποδώσῃ πιθανῶς πολλὰ, κυρίως ἐπιγραφικὰ εὐρήματα.

Ἱερὸν ἐπὶ τοῦ ὑπεράνω τοῦ θεάτρου λόφου

Τοῦ Ἱεροῦ αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον ὁ μὲν Ἀρβανιτόπουλος ἐθεώρει ναόν, οἱ δὲ Γερμανοὶ ἐρευνῆται « βασιλικὸν ἐνδιαίτημα », ἐγένετο καθαρισμὸς καὶ ἐμορφώθη πρόσβασις· κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐργασιῶν ἀπεκαλύφθη τμήμα ἀρχαίας ὁδοῦ, βαινούσης πρὸς τὴν κορυφὴν, ὅπου ὁ λαξευτὸς ἐπὶ τοῦ ἰσοπεδωμένου βράχου βωμὸς. Μέγας ἀριθμὸς μικρῶν τμημάτων τοῦ μαρμαρίνου διακόσμου τοῦ βωμοῦ αὐτοῦ ἤλθεν εἰς φῶς κατὰ τὴν ἀποχωμά-

1. Διὰ τὰ σχετικὰ τοπογραφικὰ προβλήματα πρβλ. Stahlin - Meyer - Heidner, Pagasai und Demetrias, 1934.

νίας αντίληψιν τοῦ Δημητρίου, πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς. Δι' αὐτὸ πιστεύω, ὅτι καίτοι δὲν ἔχομεν πρὸς τὸ παρὸν ἀμέσους ἀποδείξεις περὶ τοῦ προορισμοῦ τοῦ κτίσματος, πρέπει πάντως νὰ ἀποκλείσωμεν τὴν ἐρμηνείαν του ὡς ἀγορᾶς ἢ ξενῶνος. Ἀμφότερα εἶναι χώροι εὐπρόσιτοι, διότι ὑπηρετοῦν συλλογικὰς ἀνάγκας, ἐνῶ τὸ θεωρούμενον ἀνάκτορον εἶναι ἐξηρημένον εἰς τὴν κορυφὴν ὑψώματος καὶ περιβάλλεται ὑπὸ ἀνδῆρων καὶ ἰσχυρῶν τειχῶν, δίκην ὄχυροῦ.

Τὸ ἀνάκτορον καὶ ἡ Ἱερά Ἀγορά εἶναι προφανῶς τὰ σπουδαιότερα δημόσια κτίσματα τῆς ἀρχαίας Δημητριάδος, πρὸς τὴν ἔρευναν καὶ μελέτην τῶν ὁποίων πρέπει νὰ κατευθυνθῇ ἡ προσπάθειά μας εἰς τὸ μέλλον, ἂν ὑπάρχῃ σοβαρὰ πρόθεσις συνεχίσεως τῶν ἐργασιῶν πρὸς ἀποκάλυψιν τῆς σπουδαίας αὐτῆς ἑλληνιστικῆς πόλεως, τῆς ὁποίας γνωρίζομεν καλῶς τὸν τοίχισμὸν καὶ τὴν περίμετρον, ἀλλὰ μέχρι πρό τινας τίποτε σχεδὸν περὶ τῶν δημοσίων κτηρίων τῆς.

3. « Κουρσοῦμ Τζαμί » Τρικάλων

Κατὰ τὰς ὑποδείξεις καὶ τὰ σχέδια τῆς Διευθύνσεως Ἀναστηλώσεων, τῇ ἐπιβλέψει δὲ τοῦ πολ. μηχανικοῦ Εὐ. Καλκετενίδη, ἐγένετο ἔναρξις τῆς συντηρήσεως τοῦ μουσουλμανικοῦ τεμένους Ὁσμάν Σάχ ἢ Κουρσοῦμ Τζαμί, ἐν Τρικάλοις. Αἱ ἐργασίαι περιορίσθησαν πρὸς τὸ παρὸν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ περιβάλλοντος τὸ μνημεῖον χώρου καὶ τὴν περίφραξιν, ἐνῶ ἐμελετήθη ἢ ἀπόφραξις τῶν καθέτων ρηγμάτων, ὡς καὶ ἡ ἀνακεράμωσις τῆς στέγης.

4. Μετέωρα

Εἰς τὰς συνεχιζόμενας ἀπὸ ἐτῶν ἐργασίας συντηρήσεως τῶν μνημείων τῶν Μετεώρων, κατὰ τὰ σχέδια τῆς Διευθύνσεως Ἀναστηλώσεων, ἐβοήθησεν ὁ Ἐπιμελητῆς Ἀγγελος Λιάγκουρας τὴν τεχνικὴν ἐπιβλέψιν εἶχεν ὁ αὐτὸς μηχανικὸς Εὐ. Καλκετενίδης.

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑΙ

1. Ἰωλκὸς

Καὶ κατὰ τὸ 1961 ἐσυνεχίσθη ἡ συστηματικὴ ἀνασκαφὴ τῆς ἀρχαίας Ἰωλκοῦ, δαπάναις τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, εἰς τὸ « Ἔργον » τῆς ὁποίας (1961, σελ. 51 - 60) ἐδημοσιεύθη σχετικὴ ἔκθεσις.

Τὰ κυριώτερα πορίσματα τῆς ἀνασκαφῆς, ἢ ὁποία καὶ ἐφέτος περιορίσθη εἰς τὴν στρωματογραφίαν (Π i v. 194 α), ἐπειδὴ δὲν κατορθώθη

ἀκόμη νὰ κατεδαφισθοῦν τὰ ὑπερκείμενα τοῦ μυκηναϊκοῦ ἀνακτόρου τμήματα τοῦ τουρκικοῦ τείχους καὶ τὰ οἰκήματα, ὑπῆρξαν ἐν περιλήψει τὰ ἑξῆς : α. Τὸ μυκηναϊκὸν στρώμα τῆς Ἰωλκοῦ ἔχει τεράστιον πάχος, ἀφοῦ μόνον ἡ ἐπίχλωσις τῆς ΥΕ. III περιόδου ἔφθανεν εἰς 2.80 - 3.00 μ. Ἡ διαπίστωσις εἶναι ἐκπληκτικὴ, ἐπειδὴ μέχρι τοῦδε, μόνον εἰς τὴν γειτονικὴν Νήλειαν (τὰ « Πευκάκια » τοῦ Βόλου) εἶχε σημειωθῆ ΥΕ. στρώμα πάχους 2 - 2.50 μ. (Πρβλ. τὸ Ἔργον τῆς Ἀρχαιολ. Ἑταιρ., 1957, σελ. 31 ἑξ.), ἐνῶ εἰς ἄλλας θέσεις τῆς Θεσσαλίας, καθ' ὅσον τοῦλάχιστον ἔδειξαν αἱ γενόμεναι ἔρευναι, δὲν ἀνεκαλύφθησαν ἄξια λόγου μυκηναϊκὰ στρώματα. Ἡ ἔρευνα καὶ μελέτη τῶν πλουσιῶν αὐτῶν μυκηναϊκῶν στρωμάτων τῆς Ἰωλκοῦ ἐλπίζεται ὅτι θὰ συμβάλῃ εἰς τὴν γνῶσιν τῆς περιόδου ἐν τῇ θέσει ταύτῃ καὶ πιθανῶς εἰς τὴν ἐπίλυσιν γενικωτέρων χρονολογικῶν προβλημάτων.

β. Ἡ μεγίστη πλειονότης τῶν ΥΕ. III γραπτῶν ἀγγείων (διότι περὶ τῶν μονοχρῶμων δὲν γεννᾶται ζήτημα) εἶναι ἐντοπίας προελεύσεως ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς περιόδου (ΥΕ. I) ἐσημειώσαμεν παλαιότερα ἐντόπια ἀπομιμήματα, ἀλλὰ τότε ἀκόμη τὸ ποσοστὸν τῶν ἐπεισάκτων γραπτῶν ἐφαίνετο λίαν ὑψηλόν, ἐνῶ τώρα εἶναι καταφανῆς ἡ αὐτονομία καὶ ἀνεξαρτησία τῆς Ἰωλκοῦ ὡς ἀγριοπλαστικοῦ κέντρο.

Εἰς τὴν κεραμεικὴν τῆς ΥΕ. III περιόδου ἄλλο στοιχεῖον ἀξίον ἐξάρσεως εἶναι ἡ τεχνικὴ τῶν ἀγγείων, ἢ χρῆσις μελανοῦ ἢ κάπως ἄμαυροῦ βερνικίου καὶ ἡ ἔντονος τάσις πρὸς ἀπλούστευσιν καὶ σχηματοποίησιν τῶν κοσμητικῶν θεμάτων, τὰ ὁποία πρὸς τὸ τέλος τῆς περιόδου προσημαίνουν τὸν « Πρωτογεωμετρικόν » ρυθμόν.

γ. Ἡ Πρωτογεωμετρικὴ περίοδος ἐν Ἰωλκῷ φαίνεται ἐπίσης μακρὰ καὶ ἀντιπροσωπεύεται μὲ πλούσια στρώματα (πάχους 1.80 - 2.00 μ.) καὶ τέσσαρας ἀρχιτεκτονικὰς φάσεις. Ἡ μετάβασις ἐκ τῆς μυκηναϊκῆς περιόδου εἶναι μᾶλλον ὁμαλὴ, τοῦλάχιστον εἰς τὴν κεραμεικὴν, ὅπου ἡ ἀλλαγὴ φαίνεται ἀποτέλεσμα φυσιολογικῆς ἐξελίξεως καὶ ὄχι « εἰσβολῆς ». Στρώμα καταστροφῆς δὲν διεπιστώθη κατὰ τὴν παροῦσαν ἀνασκαφικὴν περιόδον εἰς τὸν συνοικισμόν, ἐνῶ εἰς τὸ παραπλεύρως κείμενον ἀνάκτορον ἢ πυρπόλησις εἶναι ἐμφανῆς. Εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν δὲν διεπιστώθησαν ἐπίσης ἀλλαγαι : τὰ οἰκήματα εἶναι εὐθυγράμμου κατόψεως, ἢ κρηπὶς λιθόκτιστος καὶ ἡ ἀνωδομία ἐξ ὠμῶν πλίνθων. Εἶναι ὁμως ἐξ ἴσου ἀληθές, ὅτι τὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποία πρὸς τὸ παρὸν κατέχομεν περὶ τῶν πρωτογεωμετρικῶν οἰκημάτων εἶναι ἀνεπαρκῆ, δι' ἀσφαλῆ σύγκρισιν.

Δημητριάς: α. Τὰ λείψανα τοῦ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος Ἰωλκίας (ἀπὸ ἀνατολῶν), β. Μακεδονικὸν ἀνάκτορον: Νότιος ἐξωτερικὸς τοῖχος, γ. Δωμάτια τῆς ΒΔ. πλευρᾶς τοῦ ἀνακτόρου

ΔΗΜ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ

Δημητριάς. Μακεδονικόν ανάκτορον. α. Ώμαι πλίνθοι τῆς ἀνωδομίας κατὰ τὴν ΝΑ. γωνίαν τοῦ κτηρίου,
β. Πηλίνη ὑδρορροή μετὰ λεοντοκεφαλῆς